

على رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات استانبول
و أناطولي، الجزء الثالث، ص. 1466 [y.y., t.y.] ISAM 141629

Aluf Pasca

4890 - محمد عاكف باشا الوزير بن عينتاي زاده قاضي محمد

اليرغادي الرومي العثماني ، الشاعر المنشي رئيس الكتاب ، ناظر
الديوان الخارجية العثمانية المتوفى بالإسكندرية سنة
1845/1261

(أنظر : ذيل كشف الظنون 221/1 ؛ البغدادي هدية العارفين
371/2 ؛ عثمانلي مولفلي 324/2 ؛ فهرس سيف السنين
أوزأكه رقم 19181)

1 - تبصرة في بيان أحوال الدولة العلية (ت)

محمد عاصم رقم 369 ورقة 34 ؛ TDK رقم 324/أ ورقة
59 ؛ قيون أوغلي 11017 ورقة 29 ، 1264 هـ؛ طبع في
Istanbul ، 1259 ، 1300 ؛

2 - ترجمة رسالة الفراسة والسياسة (ت)

جامعة إستانبول رقم 1223 ، 9587 بخط المؤلف ؛

3 - ديوانجه ء محمد عاكف باشا (ت)

جامعة إستانبول 2597 ؛ نشر في Istanbul 1259 ؛

4 - رسالة الفراسة والسياسة (ت)

جامعة إستانبول 1223 مترجم من العربية مع زيادات ؛

5 - منشآت محمد عاكف باشا - في الأدب (ت)

عزت قيون أوغلي رقم 11018 ورقة 50 ؛ متحف مولانا رقم

7068 ورقة 157 ؛ طبع في بسولاق 1262 وفي Istanbul

1259 ، 1290 ، 1301 ؛

9007 HAZ 406

ÂKİF PAŞA

HAYATI VE ESERLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphansı	
Dem. No:	130422
Tas. No:	923 AKİ

Dr. İbrahim KAVAZ

ELAZIĞ-1997

146047

ATATÜRK YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

MADDE SAHİMLERDEN
SONRA GÖLEN DOKÜMAN

BELGELERLE

Â K İ F P A Ş A

HAYATI VE ESERLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	146047
Tas. No:	923 AKİ

İBRAHİM KAVAZ

Ankara – 2005

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

ÂKİF PAŞA VE TORUNU İÇİN YAZDIĞI MERSİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cafer GARİPER

Özet

XIX. yüzyıl klâsik sanatkârlarından Âkif Paşa, Adem Kasidesi ve Mersiye ile yenilik yapan bir şair olarak değerlendirilmiştir. Onun bu yazımında üzerinde durduğumuz Mersiye'sinde ölümü ele alış şekli araştırmacılarca Türk edebiyatı için bir yenilik sayılmıştır. Oysa Âkif Paşa'dan beş yüzyıl kadar önce Yunus Emre ölüm temini benzer şekilde ele almıştır. Âkif Paşa'nın ölüm teminde yaptığı yenilik, ancak dönemiyle sınırlı tutulduğunda anlam kazanır.

Anahtar kelimeler: Âkif Paşa, şiir, Mersiye, ölüm.

An Evaluation on the Mersiye Written by Aşık Pasha for his Grandchild

Abstract

Akif Pasha, one of the classic artists of the 19 th century, is regarded as a pioneer in poetry with his Works of Adem Kasidesi and Mersiye. In this article we will try to explane his Mersiye which deals with the theme of death and this work is highly regarded as an innovative piece in Turkish Literature by researchers. But contrary to this view roughly five hundred years ago, it was Yunus Emre who dealt with the theme of death with a similar style to Akif Pasha. We believe that if Akif Pasha's death theme is viewed in his own time then it will make sense.

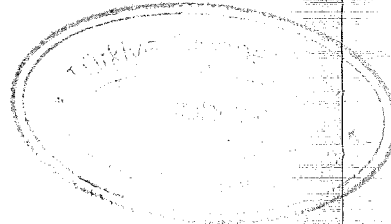
Key words: Akif Pasha, Mersiye, death, poetry.

Bu çalışmada düz yazıları ve iki şiiri ile edebiyat dünyasında dikkatleri çeken XIX. yüzyıl sanatkârlarından Âkif Paşa (1787-1845)'nin edebî kişiliği ve Türk edebiyatının yenileşmesi yolunda adından çokça söz edilen *Adem Kasidesi* üzerinde kısaca durulduktan sonra torununun ölümü üzerine yazmış olduğu *Mersiye*'nin Türk şiir geleneği içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır. Edebiyat araştırmacılarının, kendisinden sonra gelen yenilikçi sanatkârlar üzerinde yaptığı etkiyle ölüm temininin Türk şiir geleneği içerisindeki

MADDE 2701 İNCELEME
SUNAN

23 KASIM 2006

D 2710

Bu tabloda görüldüğü gibi, grubun tümü tarafından yapılan değerlendirmeye göre, müfettişlerin göstermekte olduğu yeterliklerin oluşturduğu 6 yeterlik alanı arasında olası 15 ikili karşılaştırmadan 4'ünden elde edilen t-değerleri 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Gösterilmekte olan yeterliklerin oluşturduğu yeterlik alanları bakımından, sorgu hakimliği yeterlik alanının yöneticilik alanı dışında tüm alanlardan farklı algılandığı anlaşılmaktadır.

B. SONUÇ

İlköğretim müfettişlerinin göstermeleri gereken ve göstermekte oldukları yeterlikleri değerlendiren, müfettiş, okul müdürü ve öğretmenler, geleneksel teftiş kavramı ve müfettiş imajına bağlı kalmışlar teftişi sadece değerlendirme süreci olarak algılamışlardır.

C. ÖNERİLER

1. Eğitim sisteminin verimini etkileyebilecek ilköğretim müfettişlerinin, seçimi, atanması ve yükseltilmesinde kullanılacak geçerli ve güvenilir ölçütler böyle araştırmaların sonuçlarına göre saptanmalıdır.
2. Üniversitelerde, eğitim teftişi alanındaki programların kapsamı, bu ve benzeri araştırmaların sonuçları yönünden yeniden gözden geçirilmelidir.
3. Soruşturma görevi müfettişlerden alınmalı ya da soruşturma yapmak üzere ayrı müfettişler görevlendirilmelidir.

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Edebiyat Bilimleri ARAŞTIRMA DERGİSİ,
Sayı: 22 (Erzurum-1995), s.143-157.

Akif Paşa (TEO)

Nakîbü'l-Eşraf Hasan Tahsin Bey'in Âkif Paşa'nın Adem Kasidesi'ne Naziresi

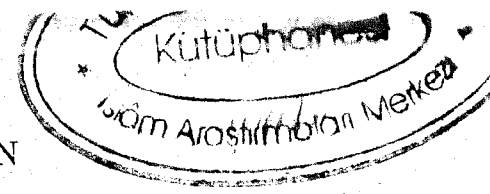
Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU*

On dokuzuncu asır, Türk şiirinde, divan edebiyatının ma'nâ ve estetik kâinâtının sarsıldığı, eski ehemmiyetini kaybettiği ve nihayet büyük ölçüde terkedildiği bir zaman diliminin adıdır. Divan edebiyatının estetik yumağının çözülüşü bu asırda tezâhür etmiştir. Bu çözülüşte, şiirlerinde tekdüze bir seyir takibeden, hayatı edebiyata, edebiyatı da hayata taşımakta yeterli gayreti göstermeyen ve zaman içerisinde kendisini yenileyemeyen bizzat divan şâirlerinin doğrudan bir tesiri olduğu gibi; çağın ortaya çıkardığı ve büyük ölçüde Batı kaynaklı fikirlerin, değişmekte olan hayat tarzının da rolü olduğu muhakkaktır.

On dokuzuncu asrın ilk yarısında edebiyatta bu çözülüşün arkasında şuûrlu bir faaliyetin olduğunu söylemek pek güçtür. Bu devirde çeşitli sebeplerden dolayı kendisiyle, çevresiyle, talihi ile barışık olmayan, iman ve tevekkülü büyük ölçüde tahribat görmüş, bedbin, muhteris ve manevi bakımdan hasta tiplere sıkça rastlamak mümkündür. Bu sıkıntı sahiplerinin ortaya koyduğu eserlerde, yukarıda sözünü ettiğimiz hallerin yansımaları kısmen de olsa müşahade edilebilir.

Öte yandan, on dokuzuncu asrın ikinci yarısını sanatkârlarımızın manen farklılaştıkları bir zaman dilimi olarak kabul etmek mümkündür. Bu farklılığın ya da değişimin tezahürlerini özellikle Şinasi, Namık Kemâl ve Ziya Paşa eliyle yıkılmaya çalışılan eski edebiyatın yerine daha rasyonel, hayata hakim,

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

UN

DIPLOMATE OTTOMAN

En 1836

(AFFAIRE CHURCHILL)

TRADUCTION ANNOTÉE DE

L'« ÉCLAIRCISSEMENT » (*Tebsirah*) D'AKIF-PACHA,
Ministre des Affaires Etrangères de Turquie,

PAR

ARTHUR ALRIC

Drogman de l'Ambassade de la République Française
à Constantinople.

Ouvrage récompensé par le Ministère des Affaires Etrangères.

PARIS

ERNEST LEROUX, ÉDITEUR

28, RUE BONAPARTE, 28

1892

LE PUY. — IMPRIMERIE MARCHESSEAU FILS

Türkiye Diyanet Vakfı	
İslâm Aras: Merkezi	
Demirbas	45567
Tasnif No	956.0741 ALR.D

26 ARALIK 1995

lisana ihtiyacı olanlar hakkıyla okutulsun; olmayanlar beyhude yere uğraştırılmasın, kendilerine daha nâfi' şeylere çalıştırılsın, demek istiyoruz."¹⁹

M. Akif'in dil konularındaki görüş ve düşünceleri onun bütünüyle Osmanlı cemiyetinin meseleleri karşısındaki tavrıyla aynı özellikler taşımaktadır.

Yaşadığı dönemde bütünüyle İslâm dünyasının içinde bulunduğu keşmekeşi, ilim ve irfandaki geri kalmışlığı, ümmeti oluşturan unsurlar arasındaki irtibatsızlığı görerek bir hal çaresi arayan, bir sürü imkânsızlıklara rağmen onları uyandırmak için çırpınan bir mümin, içi kan ağladığı halde hiç bir zaman ümitsizliğe düşmeyen ve dervişçe bir sabır ve tevekkül içinde vazifesini ifaya çalışan bir tebliğci olarak onu, ümmetin içinde bulunduğu durumun sorumlusu tek başına kendisiymişçesine bir hassasiyet ve çaba içersinde görürüz.

Dil konusunda düşündükleri ve yaptıkları da bu çaba ve hassasiyetin bir parçası olarak daima itidalli ve samimi, sathî tartışmalara girmeksizin pratikte sonuç almayı hedefleyen bir aydın duyarlılığının örneklerini sunmaktadır.

04 TEMMUZ 1997

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELİR BOKÜRLERİN

¹⁹ *Sırat-ı Müstakîm*, c. 4, nr. 98, 1326 (1909), s. 340-341.

D.1445

ε.135-178

ÂKİF PAŞA DİVANÇESİ

M.A.Yekta SARAÇ* - M.Fatih ANDI**

Âkif Paşa XIX. asır Türk siyaset ve edebiyatının mühim edebî simalarından birisidir. Bulunduğu reîsülküttâblık, hariciye nâzırlığı, dâhiliye nâzırlığı, Kocaeli mutasarrıflığı gibi vazifeler ve siyasî hayatının, bu vazifeleri boyunca çizdiği inişli çıkışlı grafik, Âkif Paşa'ya Türk siyasî tarihinde önemli bir mevki sağlamıştır¹.

Bu önem, onun edebî cephesinde de kendisini gösterir. Her ne kadar daha sonraları, Fuad Köprülü, Ahmed Hamdi Tanpınar, Agâh Sırrı Levend, Mehmet Kaplan gibi bazı yakın dönem edebiyat tarihçi ve araştırmacılarımız onu zihniyet ve tarz olarak eskinin bir devamı olarak görmüşlerse de, Âkif Paşa, *Tabsıra* adlı eserinin yanısıra, bilhassa *Muharrerât-ı Husûsiyye-i Âkif Paşa* adıyla kitaplaşmış olan husûsî mektuplaşmalarındaki ve *Münşeât-ı el-Hâc Âkif Efendi*'de toplanan resmî yazışmalarındaki dil göz önünde bulundurularak, devrinde ve sonrasında Namık Kemal'den başlayan bir yaklaşımla, Ebuzziya Tevfik, Muallim Nâci, Şemseddin Sami, Mehmed Celâl vs. gibi bazı yeni edebiyat mensuplarınınca, Türkçe'nin nesir yapısının sadeleşmesi seyrinde üzerinde durulması gereken öncü şahsiyetler arasında görülmüştür. Bunun yanısıra, yukarıda adı geçen *Tabsıra* isimli eseri, devrinin Âkif Paşa-Pertev Paşa kutuplaşmasını aksettiren bir eser olması açısından da önemlidir. Nesir sahasında kendisinden bahsettiren bu üç esere, *Şeyh Müştak'a Mektub* adıyla bilinen ve Şeyh Müştak'ın kimliği hakkında edebiyat tarihçilerinin değişik rivayetler ileri sürdüğü² meşhur mektubunu da ilave edebiliriz.

* Doç. Dr., İ.Ü.Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

** Yard. Doç. Dr., İ.Ü.Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

¹ Akif Paşa'nın hayatı ve siyasî faaliyetleri hakkında daha geniş bilgi için bk.: Ahmed Hamdi Tanpınar, "Akif Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, cüz 4, İstanbul 1941, s.242-246; a.mlf., *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul 1977, s.189-195; Abdullah Uçman, "Akif Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.II, İstanbul 1989, s.261-262; M.Fatih Andı, "Akif Paşa", *Yeni Türk İslâm Ansiklopedisi*, Örnek Fasikül, İstanbul 1995, s.45-47; İbrahim Kavaz, *Akif Paşa, Hayatı, Eserleri*, Yayınlanmamış Doçentlik tezi, Elazığ 1996, 322 s.

² Bu konuda bk.: A.Hamdi Tanpınar, "Akif Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, cüz 4, İstanbul 1941, s.242-246; M.Kaya Bilgegil, "Şeyh Müştak'a Dair Bir İpucu", *M.Kaya Bilgegil'in Makaleleri*, (Haz. Zöhre Bilgegil), Ankara 1993, s.441-457.

Ali Paşa

CHURCHILL VAK'ASI (1836)

Yrd. Doç. Dr. NEDİM İPEK

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın başlarında üç kıtadaki geniş toprakları ile Avrupa'da hesaba katılması gereken bir kudreti temsil ediyordu. Buna rağmen devletin askerî gücü, iktisadî ve malî durumu eski devirlerle kıyaslanmayacak derecede zayıflamıştı. Bu zayıflığı, iç isyanlar, sürekli ve uzun savaşlar, merkezi idarenin otoritesini kaybetmesi, çağın teknik gelişmelerinden uzak kalma, dış müdahaleler ve kapitülasyonlar gibi sebepler artırmış ve hızlandırmıştı.

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın ilk yarısında büyük iç ve dış mes'elelerle meşgul olmak zorunda kalmıştı. Devlet, bu mes'eleleri halledebilmek için içte bazı ıslâhat teşebbüsleri ile bünyesini güçlendirmeye çalışırken, dışta da toprak bütünlüğünü korumak amacıyla çeşitli savaşlara girmişti. Bu ortamda, Osmanlı tebeasından bazıları dinî ve millî istiklâl iddiâları ile isyan etmişler, Yunanistan Devleti kurulmuş ve Eflak-Buğdan ile Sırbistan Bâbüâli'nin hâkimiyetini sadece görünüşte¹ tanır olmuşlardı. Diğer taraftan, 1830'da Fransa Cezayir'i işgal etmişti. Osmanlı Devleti, büyük devletlerin politikaları ile kendisinden koparılan Mora ve Cezayir'in acısını henüz unutamadan Mehmed Ali Paşa'nın isyânı ile karşılaşmıştı.

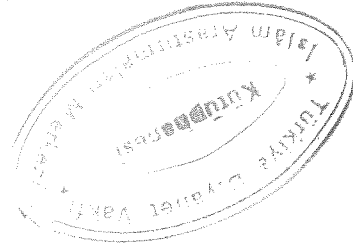
Osmanlı kuvwelerinin Konya'da mağlup olması (21 Aralık 1832) ve olayların tahmin edilmeyen bir hızla gelişmesi üzerine II. Mahmud (1808-1839), valisine karşı Avrupa devletlerinden yardım istemişti. İstanbul'un hattâ devletin Mehmed Ali Paşa'nın güçlü idaresine geçmesi ihtimali, bölgede menfaatları olan devletleri harekete geçirmiş ve böylece Mısır mes'eleli devletlerarası büyük bir bunalım halini almıştı. Bu mes'elede, *Fransa dışında* büyük devletler, kendi menfaatları doğrultusunda, Osmanlı Devleti'nin yanında veya onu destekler bir siyaset içinde bulunmalarına rağmen, Rusya hariç, hiçbirisi doğrudan yardım yapmakta acele etmiyordu². Ancak Rusya'nın aktif siyaseti,

¹ Helmut Von Moltke, *Türkiye Mektupları*, Çev. Hayrullah Örs, İstanbul 1969, s. 43.

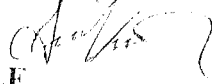
² Bkz. Cemal Tuğın, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947, s. 139-145.

TTK. BELLETEN, cilt: LIX /sayı: 226

Aralık-1995, Ankara, s. 661-713.

Doç. Dr. İbrahim KAVAZ
F.Ü. Fen Edebiyat Fak.
Öğr. Üyesi

BELGELERLE

ÂKİF PAŞA

HAYATI VE ESERLERİ

Doç. Dr. İbrahim KAVAZ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	88554
Tas. No:	323 A11

ELAZIĞ-2002

B 1 01114 2003

AYRINTI

AKIF PASA

Åkif PaŒa, Mehmet.

EŒ'ar-i el-Hac Åkif Efendi. — [Istanbul?, 1843],
39 p.
Ottoman Turkish
I. Title.

MH NNC

neg 1-12408

Åkif PaŒa, Mehmet.

EŒer-i Åkif PaŒa. — 1. defa. — [Istanbul] :
Tatyos Dividciyan Matbaasi, 1290 [1873],
23 p. ; 20 cm.
Ottoman Turkish
I. Title.

ICU MH

neg 1-12409

Åkif PaŒa, Mehmet.

Muharrerat-i hususiye-yi Åkif PaŒa. — Istanbul :
Matbaa-yi Ebüzziya, 1301 [1883],
80 p.
Ottoman Turkish
I. Title.

MH NNC

neg 1-12410

Åkif PaŒa, Mehmet.

MünŒeat-i el-Hac Åkif Efendi. — [Istanbul?],
1843],
199 p.
Ottoman Turkish
I. Title.

MH NNC

neg 1-12411

Åkif PaŒa, Mehmet.

MünŒeat-i el-Hac Åkif Efendi. — Defa-yi 2. —
[Istanbul] : Tab'hane-yi Amire, 1262 [1846],
200, 40 p. ; 20 cm.
Ottoman Turkish
I. Title.

ICU

neg 1-12412

Åkif PaŒa, Mehmet.

TabŒira-yi Åkif PaŒa. — 4. tabı. — Istanbul : Mat-
baa-yi Ebüzziya, 1300 [1882],
86 p.
Ottoman Turkish
I. Title.

MH NNC

neg 1-12413

Åkif PaŒa, Mehmet.

TabŒira-yi Åkif PaŒa / Åkif PaŒa. — 5. tabı. —
Istanbul : Kitaphane-yi Ebüzziya, 1305 [1889],
126 p. ; 15 cm.
Ottoman Turkish
I. Title.

ICU

neg 1-12414

ERASMUS TAYFELI KUTUPHANASI

ROMA BELLE DONUMAR

27 OCAK 1994

ve MK Yz. A 8333'tedir. Divanda notlar, Mevlâna vasfında ve Mevlevî Abdülkerim Dede hakkında methiyeler, Yusuf Muhlis Paşaya takdim edilen kaside ve manzum mektuplar, çeşitli tarihler, kıtalar ve tahmisler mevcuttur. Fuzûlî*, Nâbî*, Nef'î*, Fehim*, Galib* ve Yusuf Muhlis* Paşanın şiirlerine nazireleri vardır. Âkif, içli bir şair olmakla beraber, şiirleri başarılı değildir. Şairin en çok dikkati çeken tarafı samimî bir Mevlevî oluşudur. Selânîk'te Vardar kapısı dışında iki çeşme yaptırmış, giderlerini karşılamak için bir sebze bahçesi vakfetmiştir.

Kay.: İMZKZEK s. 516; KÂ 4/3048; ML 1/233; SATŞ, 1999, 1/127-129; TDEA 1/92; TN 2/624(2644), TŞ 1/30-31. ♣F. HANÇERLİOĞLU - KILIÇ

ÂKİF (1812 - 1854 ds.): Divan şairi. Van'da doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Karamüftüzade diye tanındı. 1836'da Van müftüsü oldu. 1847'de İstanbul'a gelerek hâcelik rütbesini kazandı. 1848'de Bingazi kaymakamlığı görevine getirildi. Bir yıl sonra azledilince İstanbul'a döndü. Maraş kaymakamlığı yaptı (1854). Trabzon mutasarrıfı oldu. Arada "rütbe-i salise" unvanını aldı. *Divan* sahibi şairlerdendi. Divanı ele geçmedi. Şiirlerinden örnekler Fatim tezkiresindedir.

Kay.: *Bizim Eller Van* s. 108-109; *EİS* s. 25-26; KÂ 4/3048; TDEA 1/92-93; TGDEİS s. 25; *THE* s. 273; TN 2/625(2649); TŞ 1/32. ♣F. HANÇERLİOĞLU - KILIÇ

ÂKİF (1821 - 1880): Divan şairi. Antakya'da doğdu. 1805/6 yılındaki Maraş isyanını yöneten derebeyi Mazlum Paşanın torunu, Antakya âlimlerinden Müftü Ömer Feyzî Efendinin oğludur. Babası tarafından yetiştirildi. Kuvvetli ve ciddi klâsik Türk kültürü aldı, Arapça ve Farsça öğrendi. Genç yaşta müderris oldu. 1840'ta siyasî sebeplerle babasının İstanbul'da ikamete mecbur edilmesi üzerine birlikte önce İstanbul'a, sonra da Belgrat'a gitti. Yedi yıl sonra Antakya'ya döndü. Uzun süre Antakya'da müftü olarak görev yaptı. Faziletleriyle kendisini sevdirip saydırdı. Orada öldü. Edebî hayatının ilk safhasında divan edebiyatı etkisinde bazıları çok başarılı şiirler; Fuzûlî*, Bakî* ve Nâbî'ye* nazireler; Ruhî*, Nedim* ve Ziya Paşa'nın* gazellerine tahmisler yazdı. İstanbul'a gittikten sonra başlayan şairliğinin ikinci safhasında İstanbul ve Belgrat seyahatleriyle bilgi ve görgüsünün arttığı, birçok aydınla temas ettiği dönemde bir ara Âkif* ve Pertev* Paşaların etkisi

altında kaldı. Fransızca bilmediği için bu tesir derin olmadı. Basılmamış sekiz yüz sayfalık bir divanı vardır. Gazellerine çeşitli mecmualarda da rastlanır.

Kay.: A. F. Türkmen, *Mufassal Hatay Tarihi*, 3/746-776; KÂ 4/3048; TDEA 1/92; *THE* s. 274; TN 2/626(2655); TŞ 1/31-32.

♣G. DURAL

ÂKİF, bk. ACZÎ Ağa (1805 - 1866)

ÂKİF bk. ERSOY, Mehmed Âkif

ÂKİF Bey (? – 1796 ds.): II. Mahmud devri tezkire yazarı ve divan şairi. Asıl adı Mehmed Âkif'tir. Enderunlu ve Mîr Âlem Mehmed Beyzade diye de tanındı. Mîrmîrân Ebubekir Paşa'nın oğludur. Enderun'da yetişti. 1779'da "Kilâr-ı Hassa"ya çıkarak buyuruldu. 1211 (1796)'de yazdığı *Mir'ât-i Şi'r* adlı küçük bir tezkireyi III. Selim'e sundu. Eser, Âkif Beyle birlikte Enderun'da yetişen yirmi dört şairin kısa biyografilerini kapsar. Tezkirede Âkif Bey, kendine de bir bölüm ayırmasına rağmen hayatı hakkında fazla bilgi vermez. Eserin adı yazıldığı Hicrî tarih olan 1211'i gösterir. Tayyazade Atâ Bey onu "Hazinelî" ve "Çantacı" sıfatlarıyla anmış, iki beytini yayımlamıştır.

Kay.: AT 4/302; BS s. 71; ML 1/232; RTET 2/789; SATŞ. Ank. 1999, 1/113-115; TDEA 1/92; TN 2/626(2654) ve (2658); TŞ 1/29-30. ♣F. HANÇERLİOĞLU - KILIÇ

ÂKİF Ef. bk. SALLI, Hasan Âkif

AKİF Éhmedov, bk. ÉHMEDOV, Akif

AKİF Huseynov, bk. HUSEYNOV, Akif

ÂKİF Paşa (25.12.1787 - 12.3.1845): Divan şairi ve devlet adamı. Asıl adı Mehmed Âkif'tir. Yozgat Bozok'ta doğdu. Ayıntablı Kadı Mehmed Efendinin oğludur. 1793'te babasıyla Hicaz'a gitti. Dönüşünde eğitimini tamamlayarak Bozok ayanından Cebbarzade Süleyman Beyin divan kâtibi oldu. Beyin ölümünden sonra İstanbul'a gelerek Divan-ı Hümayun Kalemine girdi (1814). Altı ay sonra Âmedî Odasına naklolundu. 17 Ağustos 1825'te Âmedci, 4 Mart 1827'de Beylikçi, 3 Nisan 1832'de Reisülküttab oldu. Reisülküttablık makamının adının Umûr-ı Hariciyye Nezareti olarak değiştirilmesini sağlayarak ilk hariciye nazırı unvanını aldı. 16 Haziran 1836'da hastalığı sebep

Ahmet Cevat

(1892-1937)

Azerbaycan'ın milli şairi.

Ahmed Cevat, 5 Mayıs 1892'de Azerbaycan'ın Gence şehrinin Şemkir ilçesine bağlı Sefyeli kasabasının Mehrili köyünde doğdu. Cevat Mehemedeli oğlu Ahundzade olarak da bilinir.

Okuma ve yazmayı henüz küçük bir çocukken babasından öğrendi. 6 yaşlarında babasını kaybedince annesiyle birlikte Gence'ye yerleşti. Burada Şah Abbas mescidi medresesinde okumaya başladı.

Öğrenimini İslâm Cemiyet-i Hayriyesi'nin bursuyla 1912'de tamamladı ve öğretmenliğe başladı.

Öğretmenlik yıllarında ülkesinin zengin folklor ürünlerini toplamaya, yazıya geçirmeye çalıştı. Bir yandan da Azerbaycan'ın siyasi hayatıyla yakından ilgilendi. I. Dünya Savaşı yıllarında Kafkas cephesinde zarar gören ahaliye yardım eden İslâm Cemiyet-i Hayriyesi'nin bünyesinde faal görevler aldı.

I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Türk ordusu o sıralar İngiliz işgali altında bulunan Bakü'yü kurtarmak için geldiğinde o, Türk ordusuna yardım için toplanan Azeri gönüllülerle birlikte Yasamal dağlarındaki çarpışmalara katıldı.

28 Mayıs 1918'de Azerbaycan'da cumhuriyet kurulduğundan Müsavat Partisi bünyesinde çeşitli siyasi, sosyal faaliyetlerde bulundu. 27 Nisan 1920'de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bolşeviklerin eline geçmesiyle birlikte onun için zor günler başladı. Birkaç defa rejim karşıtı görüşler taşıdığı iddiasıyla tutuklandıysa da serbest bırakıldı. Fakat sürekli baskı ve takiplerden kurtulamadı.

Üzerindeki baskılar sebebiyle sık sık iş değiştirmek zorunda kaldı. Önce Nerimanov Sanat Okulu'nda dil ve edebiyat öğretmenliği daha sonra Edebiyat Cemiyeti başkanlığı, İngilâb ve Medeniyet dergisi mesul müdürlüğü, Ezizbeyov Politeknik Enstitüsü'nde, Ziraat enstitüsünde öğretmenlik, Azarneşr'de (Azerbaycan devlet neşriyatı) tercümanlık gibi değişik işlerde çalıştı.

1936 yılından itibaren üzerindeki baskılar arttı ve çalışmasına izin verilmedi. 1937 yılında Azerbaycan-Rus gizli servisi NKVD tarafından tutuklandı. Kısa bir yargılamadan sonra vatana ihanet

suçundan 13 Ekim 1937'de kurşuna dizilerek öldürüldü.

Ahmet Cevat'ın ölümünden 18 yıl sonra, 17 Ekim 1955'te SSCB Yüksek Askerî Mahkemesi kararıyla kendisine yakıştırılan ve ölümüne sebep olan suçlardan beraat etmiş ve itibarı iade edilmiştir.

Ahmet Cevat, Azerbaycan'da Türkiye'deki meşrutiyet hareketleriyle başlayan Balkan savaşıyla hız kazanan ve Türkçülük akımının tesiriyle oluşan millî-romantik cereyana mensuptur. Dil anlayışı itibariyle de, Mehmet Emin Resulzade tarafından kurulan ve Anadolu Türkleriyle Azeri Türklerini sade, müşterek edebî Türkçe etrafında birleştirmeye çalışan, Açık Söz gazetesinin açtığı cereyanın tesiri altındadır. Bu sebeplerden dolayı şiirlerinde kullandığı Türkçe sade ve Türkiye Türkçesine çok yakındır.

Türkçülük cereyanının tesiriyle Dünya Türklüğünün lideri olarak kabul ettiği Türkiye'nin siyasi ve sosyal durumuyla da yakından ilgilenmiştir.

I. Dünya Savaşı yıllarında zor durumda olan Türkiye için yapılan her türlü siyasi ve sosyal faaliyete katılmış, Kardeş Kömeği (Kardeş Yardımı) gibi birçok yardım kampanyasına da öncülük etmiştir. Ermeni ve Rus mezaliminden zarar gören halka yardım amacıyla İslâm Cemiyet-i Hayriyesi tarafından oluşturulan bir heyetle beraber Kars ve Erzurum vilayetlerini dolaşmış, bu seyahate ait izlenimlerini, *Harbzedeler*, *Şehid Esir* gibi şiirlerinde anlatmıştır.

Bu Türkiye ve Türklük sevgisi onun eserlerine de yansımış, şiirlerinde Türkiye ve Türk dünyasının problemlerine geniş yer vermiştir. Şair, Türkiye matbuatında da yayımlanan "*Şehidlere*", "*Ey Asker*", "*Türk Ordusuna*", "*Bismillah*", "*Çırpınırdın Karadeniz*", "*İstanbul*" gibi birçok şiirinde Türkiye'yi bazen beklenen, özlenen bir sevgili, bazen Turan ordusu, bazen de olağanüstü özelliklere sahip bir kurtarıcı olarak gösterir.

Şair, gerçekleşmesini şiddetle arzuladığı Turan idealinin merkezi olarak düşündüğü Türkiye'nin bütün sevinçlerine sevinmiş, bütün kederlerine üzülmüştür. İstanbul adlı şiir, İstanbul'un işgali üzerine yazılmış bir mesnevidir. Yine Çırpınırdın Karadeniz adlı şiirde kurtarıcı Türkiye'ye duyulan sevgi ifade edilmiştir.

Oldukça sade bir Türkçeyle yazan Ahmet Cevat'ın *Koşma* (1916) ve *Dal-*

ga (1919) adlı iki şiir kitabı vardır. Şairin ölümünden sonra basılan *Şiirler* adlı bir kitabı daha vardır. 1958 yılında neşredilen bu kitapta *Koşma* ve *Dalga*'dan seçilen şiirlerle şairin 1920'den sonra yazdığı bazı şiirler-sansürden geçirilip dil ve üslubu değiştirilerek- yer almaktadır.

Şairliğinin yanı sıra tercüme faaliyetleriyle de tanınan Ahmet Cevat A.S. Puşkin, M.Y. Lermantov, La Fontaine, Ş. Rustavelli, Shakespeare gibi meşhur yazar ve şairlerin birçok eserini Azeri Türkçesi'ne çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, Bakü 1960, 2; XX. *Esr Azerbaycan Edebiyatı*, Bakü 1982; *Azerbaycan Sovet Edebiyatı*, Bakü 1988; *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*, IV; Hüseyin Baykara, *Azerbaycan İstiklâl Mücadelesi Tarihi*, İstanbul 1975; Eli Saledin, *Ehmed Cavad-Seçilmiş Eserleri* (2 cilt) Bakü 1992; İrfan Murat Yıldırım, *Selâm Türkün Bayrağına*, İzmir 1992.

İrfan Murat Yıldırım

Âkif Paşa

(1787-1844)

XIX. asır Türk devlet adamı ve edebiyatçısı

Mehmet Âkif Paşa 1787 yılında Yozgat (Bozok)'ta doğdu. Babası Kadı Ayıntabîzâde Mehmed Efendi', 1793'te altı yaşında iken babası ile birlikte Hicaza gitti. Dönüşünde Yozgat ulemâsından husûsî dersler alarak tahsilini tamamladı. Yozgat âyanından Cebbarzâde Süleyman Bey'in bir süre kâtipliğinde bulundu. Cebbarzâde'nin ölümü üzerine, amcası Reisül-Küttâb Mustafa Mazhar Efendi'nin yanına, İstanbul'a geldi ve amcasının delâleti ile 1814'te Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî'ne girdi. Zekâsı ve gayreti ile görevinde kısa sürede kendisini göstererek, altı ay sonra Âmedî Odası'na geçti. Buradaki mesâisi, bizat II. Mahmud'un hoşuna giderek, Sultan'ın iltifatına mazhar oldu, maası arttırıldı. 1825'te "âmedçi", 1827'de "beylikçi" oldu. 1832'de ise reisülküttâblığa yükseldi. Bu görevde iken, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 8 Temmuz 1833'de imzalanan Hünkâr İskeleyi Antlaşması görüşmelerine Osmanlı hükümetini temsilen Ahmed Fevzi Paşa ve Hüsrev Paşa ile birlikte katıldı. II. Mah-

YENİ TÜRK İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ

ORNEK FASİKUL İSTANBUL ARALIK 1995

DN: 47362

MADDE YAZAR AHMET PAŞA
SONRA GELEN DOKÜMAN

— AKKOYUNLULAR.

62

gerek kafiyeyle gelişigüzel tâbi olan hayalleriyle, tamamıyla eski tarzın mahsûlüdür. Gibb'in pek beğendiği ve „bedbinliğin Marsaillaise"i adını verdiği bu kasideyi Âkif Paşa'nın, sürgünde iken veya Bursa'daki mecburî ikameti esnasında yazmış olması muhtemeldir. Aynı yılların mahsûlü olan *Münâcât*'ı da şâirin ruh halini yansıtan dikkati çekici bir eserdir. Âkif Paşa'nın şiirleri içinde bil-hassa önemli olanı, torunu için hece vezni ve koşma şeklinde yazdığı *Mersiye*'dir. Paşa'nın âşık tarzında bir nevî ustalığa ulaşmış olduğu bu küçük şiiri, Pavet de Courteille tarafından Fransızca'ya, Gibb tarafından da İngilizce'ye çevrilmiştir.

Bibliyografya: Fuad Köprülü, *Millî edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri* (İstanbul, 1928); ayn. mll., *Âşık tarzının menş'e ve tekâmülü* (MTM, I, 1331); E. J. W. Gibb, *History of Ottoman Poetry* (London, 1905), IV; Arthur Alric, *Un diplomate ottoman* (Paris, 1892); İbnül-emîn Mahmud Kemal İnal, *Son asır Türk şairleri* (İstanbul, 1930), I, 80—89; Fatin, *Tezkire* (İstanbul, 1271), s. 271 v. d.; H. T. Dağhoğlu, *Ayıntap meşahiri* (Gaziantep, 1939), s. 44 v. d., not; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri* (İstanbul, 1333), II, 324; Lütüfî, *Tarih*, II—VI, tür. yer.; *Takvîm-i vekaîi*, 1252—1253 yılları nüshaları; Ebüzziya Tefvik, *Nümâne-i edebiyat-ı Osmaniye* (6. bas., İstanbul, 1329), s. 118—155; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (İstanbul, 1311), III, 287; Abdurrahman Şeref, *Tarih musâhabeleri* (İstanbul, 1339), s. 16—20; [Ahmed Hamdi Tanpınar, *XIX. asır Türk edebiyatı tarihi* (İstanbul, 1956), s. 60—67; Mehmet Kaplan, *Şiir tahlilleri, I (Tanzimattan cumhuriyete kadar)*, ilâveli 4. bas., İstanbul, 1969, s. 1—14].

ğunu kazaen yaralayınca, Bâbâli tomruğuna hapsedilmiştir. Durumu öğrenen Âkif Paşa, alınan tedbiri hafif bularak Churchill'in Tersâne'ye hapsedilmesini emreder. İngiliz sefiri ve Paşa'nın rakibi Mülkiye nâzırı Pertev Paşa ile İstefanaki Bey'in müdahalesi üzerine, Paşa feda edilir. Bunun üzerine Âkif Paşa, bir mukaddime ve sonuncusu eksik kalmış olan iki bölümlük *Tabstra* adlı eserini yazdı. Bu azilde Pertev Paşa'nın oynadığı rolü belirtmek için de pâdişâha iki jurnal verdi.

1837'de Pertev Paşa'nın azli üzerine Mülkiye nâzirliğine getirilince, bu nezâretin adını „Dâhiliye nezâreti" ne çevirtti. Altı ay sonra, Pertev Paşa'nın yetiştirmelerinden Mustafa Reşid Paşa'nın te'siriyle, hastalığı bahane edilerek tekrar azlolundu. 1839'da Kocaeli mutasarrıfı olan Âkif Paşa, halkın şikâyeti üzerine, rütbesi de alınarak Edirne'ye sürüldü (1840). Cezâsını doldurunca, oturmasına müsaade edilen Bursa'ya çekildi. Şehzâde Abdülhamid'in doğumu münâsebetiyle saraya takdim ettiği tarih üzerine, İstanbul'a gelmesine izin verildi. 1844'te hacca gitti, dönüşte İskenderiye'de hastalanarak öldü (1845).

Eserleri: Âkif Paşa'nın, yukarıda adı geçen ve A. Alric tarafından Fransızca'ya çevrilen *Tabstra* (Matbaa-i âmire, ts.; Matbaa-i Ebüzziya, 1300) adlı eserinden başka, yazışmalarını ve şiirlerini toplayan *Münşeât*'ı vardır. 1259 ve 1262 yıllarında *Münşeât-ı Elhac Âkif Efendi ve divançe* adıyla basılan bu eserin Üniversite kütüphanesi (TY nr. 2597)'nde bulunan yazma nüshası daha tamdır. Ölümünden sonra torunu Âkif Bey tarafından nesredilen *Eser-i Âkif Paşa* (İstanbul, 1290)'da, kısa bir biyografisi ile bâzı mektupları yer alır. Ebüzziya Tefvik'in yayımladığı *Muharrerat-ı hususiye-i Âkif Paşa* da yine yazışmalarından ibarettir. İlk defa Ebüzziya Tefvik tarafından *Nümâne-i edebiyat-ı Osmaniye*'de nesredilen *Şeyh Müştak'a mektub*, eski nesrimizin yeniye en yakın eserlerinden biri olması dolayısıyla dikkati çekicidir. Bunlardan başka, Âkif Paşa'nın Arapça'dan bâzı ilâvelerle tercüme ettiği *Risalatü'l-firâstye ve's-siyâstye* adlı bir eseri daha vardır (bk. Üniversite kütüp., TY nr. 1223).

Eski gelenek içinde yetişmekle beraber, Âkif Paşa, nesirde batırı taklit etmeden cümle sentaksını değiştirmesi ve kendisine mahsus bir ifade şekli bulunmasından dolayı, Nâmık Kemâl nesli ve Gibb gibi bâzı yabancı edebiyat tarihçileri tarafından yeni edebiyatın öncülerinden sayılmıştır.

Âkif Paşa, şiirde yeni bir tarzın yaratıcısı olmadığı gibi, devam edegelen tarzın ön saflarında bulunanlardan da değildir. Bir karamsarlık ve ümitsizlik anının mahsûlü olan *Âdem kasidesi*, bir fikrin etrafında yazılmış, muayyen bir şahsa hitap etmeyen bir kaside olması itibarıyla bir zamanlar yenilik gibi kabul edilmek istenmişse de, gerçekte gerek dil ve

AKIF MEHMED PAŞA (1787—1845), Türk devlet adamı ve edibi. Kadı Ağa-tâbi -zâde Mehmed Efendi'nin oğlu olup, Bozok (Yozgat)'ta doğdu ve husûsî hocalardan ders gördü. 1814'te Divan-ı Hümayûn kalemine girdi, II. Mahmud'un dikkatini çekerek kısa zamanda yükseldi ve Hâriciye nâzirliğinin kurulması üzerine buraya getirildi (1835). Kısa bir müddet sonra Churchill vak'ası dolayısıyla azledildi (1836). Paşa'nın hayatının dönüm noktasını teşkil eden bu hâdise şudur: *Morning Herald* gazetesi muhabiri İngiliz tebaalı Churchill, Türkçe *Ceride-i havâdis* gazetesini çıkarmaktadır. Kadıköy'de bir çoban çocu-

Kısa Türk-İslam Ans.

(s.1), s.67-68, 1974 (İSTANBUL)

"AKTIF PASA"

Kard. nr.

923.95607

ALI-G

Gegen Anrede Deinet Adressennummer. S. 43-47,
50-53

Timūrid empire, New Delhi 1989, analyses the first half of Akbar's reign and Indo-Timūrid political and institutional development. John F. Richards, *The Mughal empire*, Cambridge 1996, is now the standard general history of the Timūrids in South Asia.

Other significant studies include Iqtidar Khan, *The political biography of a Mughal noble. Mun'im Khan Khan-i Khanan, 1497-1575*, New Delhi 1973; Iqtidar Khan, The nobility under Akbar and the development of his religious policy, *JRAS* (1968), 29-36; Iqtidar Khan, Mughal court politics during Bairam Khan's regency, *Medieval India. A miscellany* 1 (1969), 21-38; John F. Richards, Formulation of imperial authority under Akbar and Jahangir, in John F. Richards (ed.), *Kingship and authority in South Asia*, Madison 1978; John F. Richards, Norms of comportment among imperial Mughal officers, in Barbara Daly Metcalf (ed.), *Moral conduct and authority. The place of adab in South Asian Islam* (Berkeley 1984), 255-89; Shireen Moosvi, *The economy of the Mughal empire c. 1595*, New Delhi 1987; Shireen Moosvi, Evolution of the mansab system under Akbar, *JRAS* (1981), 173-85; Irfan Habib (ed.), *Akbar and his India*, New Delhi 1997, is a compendium of useful articles. Dirk H. A. Kolff, *Naukar, Rajput, and sepoy. The ethnohistory of the military labour market in Hindustan, 1450-1850*, Cambridge 2002.

DOUGLAS STREUSAND

Ākif Mehmed Pasha

Ākif Mehmed Pasha (1202-60 or 1261/1787-1845) was an Ottoman bureaucrat, author, and poet who played an important role in the Ottoman declaration of war on Russia on 11 Shawwāl 1243/26 April 1828. He was born on 16 Rab' I 1202/26 December 1787 in Bozoq/Yozgat, where his father, Āyntābīzāde Mehmed Efendi, served as a *qādī*. Ākif Mehmed was educated by private tutors, and his first employment was as a secretary in the office of a local notable, Cebbārzāde Süleymān.

Around 1227-8/1813, Ākif Mehmed went to Istanbul and entered the service of the Ottoman imperial council (*dīvān-i hümāyūn*). After rising through the ranks of the bureaucracy, he was appointed head of the *dīvān* chancery (*re'īs ül-küttāb*) in 1247/ 1832. Under his direction, it was transformed into the Ottoman ministry of foreign affairs (*khāriciyye nezāreti*).

Four years later, his career was briefly interrupted by the so-called Churchill Affair. In Muḥarram 1252/May 1836, a British merchant, William Churchill, injured a Muslim boy in a hunting accident near Istanbul. Churchill was arrested by the Ottoman authorities, which caused a dispute between the Sublime Porte and the British embassy. Ākif Mehmed was held responsible for Churchill's arrest, and he was dismissed from his post. Only one year later, in 1253/1837, he became minister of the interior (*dākhilīyye nāẓım*), but was discharged in the same year. In 1254-5/1839, he was appointed governor of Qoca Eli (Turk. Kocaeli), but was relieved of his duty. In 1256/1840 he was exiled, first to Edirne and then to Bursa. He was allowed to go on the pilgrimage to Mecca c. 1259-60/1845, and he died on the return journey, in Alexandria. He is buried there, near the tomb of the prophet Daniel.

Ākif Mehmed Pasha was an important figure in Ottoman politics. His role in the Ottoman declaration of war on Russia in 1243/1828 was especially significant. Before the outbreak of hostilities, Keçecizāde İzzet (1200-45/1785-1829) had written a memorandum suggesting that the Sublime Porte recognise the independence of Greece in order to avoid conflict with Russia. His main argument was that the Ottoman army, after the reforms in 1241/1826, was still too weak to fight a war. In response to İzzet, Ākif

MAKAS YAYINLARI
SONRA GELEN HOKU

20 ARA 2011